

**24 HAZİRAN 2018 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİNDE UYGULANAN "İTTİFAK
ESASLI % 10 ÜLKE BARAJLI D'HONDT HESAP YÖNTEMİ" ÜZERİNE
DEĞERLENDİRME**

**ASSESSMENT OVER "ALLIANCE BASED % 10 THRESHOLDED D'HONDT
METHOD" IMPLEMENTED ON JUNE 24, 2018 PARLIAMENTARY ELECTION**

Dr. Caner ERDOĞAN

Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Sözleşmeli Öğretim Elemanı (Uzman Öğretici), canertr@gmail.com, Antalya, Türkiye.

ÖZET

Türkiye’de 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde siyasi partiler arasında seçim ittifaklarının mümkün hale gelmesi ile birlikte, bu seçimde ilk defa “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hont hesap yöntemi” uygulanmıştır. Yeni hesap yöntemi partilerin milletvekili sayısının hesaplanmasında bazı yönetsel değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu çalışma ile “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt hesap yöntemi”nin uygulama şeklinin ortaya konulması, önceki yöntemle kıyasla TBMM’deki milletvekili dağılımı üzerindeki etkisinin tespit edilmesi, seçim sonuçlarının “temsilde adalet” bağlamında değerlendirilerek içeriğinde geleceğe yönelik barındırdığı risk ve belirsizliklerin irdelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak resmi seçim sonuçları üzerinden istatistiksel analizler ve karşılaştırmalar yapılmış, elde edilen veriler yorumlanarak sonuca ulaşılmıştır. Bu çalışma ile yeni yöntemin bir yandan milletvekili dağılımında iktidar partisi aleyhine işlediği, muhalefet partilerine avantaj sağladığı, bundan sonrası için partileri istemsizce ittifaklara zorlayacağı/mecbur bırakacağı; diğer yandan temsilde adalet açısından “olumlu/kabul edilebilir” olduğu, partiler arasında uzlaşma kültürünün gelişimine katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi, Nispi Temsil Seçim Sistemi, d’Hondt Hesap Yöntemi.

ABSTRACT

Together with being made possible to make alliance between political parties at June 24, 2018 Parliamentary Election, “alliance based % 10 thresholded d’Hondt method” implemented first time in Turkey. The new method brought together some methodological changes related with calculating parliamentarian number of parties. With this study, it is aimed to put forth the implementation form of the “alliance based % 10 thresholded d’Hondt method”, to detect the affect over parliamentary distribution in the Turkish Grand National Assembly by comparing with the former method, to examine the risks and the uncertainties by evaluating the election results in the context of fair representation. As research method, statistical analyzes and comparisons was made from over formal election results, and it was concluded by commenting the obtained data. With this study, it is resulted that, on one hand, the new method acted against the ruling party concerning parliamentary distribution and provided advantages to the opposition parties, it will enforce/oblige the parties to alliances for the future. On the other hand, it is resulted that the new method was “positive/acceptable” in terms of fair representation, and provide contribution to develop cultural compromise between the parties.

Keywords: June 24, 2018 Parliamentary Election, Proportional Representation Electoral System, d’Hondt Method.

1.GİRİŞ

Bir ülkede demokratik yönetim sisteminin varlığı ve geleceği açısından “temsilde adalet” ilkesi oldukça önemlidir. Bu ilke demokratik ülkelerde özellikle bir yasama organı olarak parlamentonun oluşumunda öncelikli olarak dikkate alınır. Gerek “milli irade”nin parlamentoda adil bir şekilde temsil edilebilmesi, gerekse de yasama erkinin toplum nezdinde meşruiyetinin sağlanabilmesi bakımından siyasi partilerin almış oldukları oy oranının parlamentoya adil bir şekilde yansıtılabilmesi gerekir. Başka bir ifadeyle, her bir seçmenin sandıkta kullandığı her bir oyun TBMM’de temsil gücünün eşit olması en arzu edilebilir durumdur. Örneğin, seçimlerde aldığı % 30 oy oranı ile parlamentodaki sandalyelerin % 51’ine sahip olan bir partiye oy veren seçmenlerin sandığa attığı “1 oy” esasen “1,7”lik bir temsil gücüne sahiptir. Buna karşın % 20 oy oranı ile parlamentodaki sandalyelerin % 10’una sahip olan bir partiye oy veren seçmenlerin sandığa attığı “1 oy”un temsil

gücü “0,5”e düşmektedir. Bu durum vatandaşların kullandığı oyların parlamentoda temsilinde adaletsizlik ve eşitsizlik sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Temsilde adalet ilkesinin geçerliliği bir ülkede parlamenterlerin belirlenmesinde hangi seçim sisteminin ve hesap yönteminin uygulandığı ile doğrudan ilgilidir. Dünya genelinde seçim sistemleri olarak “çoğunluk sistemi” ve “nispi temsil sistemi” genel kabul görmüş durumdadır. Çoğunluk sistemi içinde “tek turlu-iki turlu”, “dar bölgesi- geniş bölgesi”, “tek adlı-çok adlı”, “basit- mutlak çoğunluk”; nispi temsil sisteminde ise seçim kotası, ulusal artık, Hagenbach-Bischoff, Imperiali, d’Hondt, Sainte-Laguë gibi farklı hesap yöntemleri mevcuttur (Türk, 2006, 79-92).

Tarihte çokça örneğine rastlanıldığı üzere, uygulanan seçim sistemi ve hesap yöntemi çoğu zaman mevcut iktidar partileri tarafından kendilerine avantaj sağlamaya yönelik olarak kurgulanabilmektedir. Bunu teşvik eden sandığa giren oy ile o oyun parlamentodaki temsil karşılığının basit bir matematiksel hesaptan ibaret olmasıdır. Hatta bu şekilde seçimleri formalite haline getirmek bile mümkündür.

Günümüzde temsilde saf adalet arayışı ütopyik olmakla birlikte, çoğunluk seçim sistemi karşısında nispi temsil sisteminin temsilde adaleti sağlama bakımından daha kabul edilebilir olduğunu söylemek mümkündür (Yüzbaşıoğlu, 1996: 111). Ancak, kendine özgü tarihsel, siyasi, sosyolojik koşullarının varlığı İngiltere, Fransa gibi demokrasinin geliştiği ülkelerde çoğunluk sisteminin tercih edilmesine neden olabilmektedir. Bu gibi ülkelerde “yönetimde istikrar” ilkesinin belli ölçüde temsilde adalet ilkesinin önüne geçtiği söylenebilir. Ancak, günümüzde genel kabul gören görüş seçim sistemi ve hesap yöntemi kurgulanırken “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” arasında belli ölçüde dengenin sağlanmasının gerekliliğidir¹ (Türk, 2006: 110; Ekmen & Fırat, 2017: 469).

Başkanlık/yarı-başkanlık sisteminin geçerli olduğu ülkelerde güçlü başkan ve güçlü hükümetler eliyle yönetimde istikrar ön plana çıkmaktadır. Bu sistemde devletin yasama ve yürütme işlevi keskin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Halkın salt çoğunluğunun oyuyla seçilen devlet başkanının (ve onun oluşturduğu hükümetin) denetlenmesi bakımından parlamentoların “denge-fren” işlevi demokratik sistemin varlığı ve devamlılığı açısından hayati bir konudur. Bu açıdan, özellikle başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde “çoğulcu demokrasi” ve “uzlaşma kültürü”nün yerleşmesi için “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” arasında dengenin sağlanabilmesi oldukça önemlidir.

Türkiye’de 17 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen Anayasa Değişikliği Halk Oylaması ile “parlamenter yönetim sistemi”nden “Türk tipi başkanlık sistemi” adıyla tanımlanan “cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi”ne geçişin altyapısı oluşturulmuştur. Yapılan anayasa değişikliği ile hükümetin parlamento tarafından belirlenmesi uygulamasına son verilmiş, halk tarafından doğrudan seçilen cumhurbaşkanına yürütmenin başı olarak hükümeti kurma ve kamu bürokrasisini tek elden yönetme görev ve yetkisi tanınmıştır. Yapılan bir dizi hukuki düzenleme sonrası gerçekleştirilen 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri ile fiilen yeni yönetim sistemine geçiş sağlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçim sonucuna göre Recep Tayyip Erdoğan en yakın rakibi Muharrem İnce’nin % 30,64 oy oranına karşılık % 52,59 oy oranı ile ilk turda yeni yönetim sisteminin ilk cumhurbaşkanı olmuştur (YSK, “Yurt İçi, Yurt Dışı Ve Gümrük Sandıkları Dahil Cumhurbaşkanlığı Seçimi Sonucu”, Erişim tarihi: 15.12.2018).

24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde ise nispi temsil sistemine dayanan “% 10 ülke barajlı d’Hondt hesap yöntemi” yerini “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt hesap yöntemi”ne bırakmıştır. Siyasi parti ittifaklarını olanaklı hale getiren ve milletvekili dağılımını “tek aşama” yerine “iki aşamada” hesaplayan yeni d’Hondt hesap yöntemi uygulamada bir çok yeniliği beraberinde getirmiştir. Seçime Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve Milliyetçi Hareket Partisi “Cumhur İttifakı”, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), İyi Parti (İYİ Parti) ve Saadet Partisi (SP) de “Millet İttifakı” olarak katılmıştır. Halkların Demokratik Partisi (HDP), Hür Dava Partisi (HÜDAPAR) ve Vatan Partisi (VP) ise seçime tek başına katılmıştır. AK Parti’nin % 42,56 oy oranı ile (295 mv.)

¹ Hatta, Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası’nın 67. maddesinde “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.” hükmü yer almaktadır.

birinci olduğu seçimde, CHP % 22,65 ile (146 mv.) ikinci, HDP %11,70 ile (67 mv.) üçüncü, MHP % 11,10 ile (49 mv.) dördüncü, İYİ Parti % 9,96 ile (43 mv.) beşinci, SP ise % 1,34 ile altıncı olmuştur (YSK, “Yurt İçi, Yurt Dışı Ve Gümrük Sandıkları Dahil Milletvekili Genel Seçimi Sonucu”, Erişim tarihi: 15.12.2018). Cumhuriyet İttifakı 344 milletvekili ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nde çoğunluğu elde etmiş, Millet İttifakı 189 milletvekili çıkarabilmiştir.

Bu çalışmanın amacı 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde ilk defa uygulanan “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt hesap yöntemi”nin uygulama şeklini ortaya koymak, önceki yönteme kıyasla TBMM’deki milletvekili dağılımı üzerindeki etkisini tespit etmek, seçim sonuçlarını “temsilde adalet” bağlamında değerlendirilerek içeriğinde geleceğe yönelik barındırdığı risk ve belirsizlikleri irdelemektir. Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak resmi seçim sonuçları üzerinden istatistiksel analizler ve karşılaştırmalar yapılmış, elde edilen veriler yorumlanarak sonuca ulaşılmıştır.

2. NİSPİ TEMSİL SEÇİM SİSTEMİ VE ORJİNAL D’HONDT HESAP YÖNTEMİ²

Nispi temsil sistemi siyasi partilerin aldıkları oy oranı ile parlamentoda kazandıkları sandalye arasında ölçülülük/orantılılık esas alan bir seçim sistemidir. Bu sistemde her bir seçmenin “1” oyunun temsil değerinin “1’e en yakın” değer olması, böylece parlamentodaki milletvekili dağılımında mümkün olduğunca adaletin sağlanması amaçlanır³.

Ancak milyonlarca, yüzbinlerce oy matematiksel olarak hesaplanırken, oy sayısının seçim çevresinin toplam milletvekili sayısına tam olarak bölünmesi mümkün olamamaktadır. Bu açıdan nispi temsil sisteminin en temel sorunsalı milletvekillerinin partilere dağılımında “artık oylar”ın ne şekilde hesaplanacağı ile ilgilidir. Bu sorunun çözümüne yönelik farklı hesap yöntemleri mevcut ise de (ulusal artık, Hagenbach-Bischoff, Imperiali, d’Hondt vs.) ülkemizde 1961 yılından itibaren (1965 Milletvekili Genel Seçimleri hariç) d’Hondt hesap yöntemi uygulanmaktadır (Türk, 2006: 88-92).

Nispi temsil sisteminde siyasi partilerin aldıkları oy oranı ile parlamentoda kazandıkları sandalye sayısı arasında belli bir ölçülülük/orantılılık bulunmakla birlikte, irili ufaklı çok sayıda siyasi parti (dolayısıyla ideoloji, görüş) parlamentoda temsil edilebilir hale gelmektedir. Bu durum parlamenter sistemin geçerli olduğu ülkelerde koalisyonlar eliyle siyasi istikrarsızlık sorununa neden olabilmektedir. Ülkemizde uygulanan haliyle % 10 ülke barajı, ya da nispi temsil-çoğunluk sistem karması uygulamalar bu sorunu belli ölçüde çözüme kavuşturursa da, “temsilde adalet” ile “yönetimde istikrar” arasında bir denge kurmak oldukça zordur (Alkan, 2006: 151).

Orijinal d’Hondt hesap yönteminde milletvekili sayısı hesaplanırken, seçime katılan siyasi partilerin almış olduğu oy sayısı birden başlayarak o seçim çevresinin çıkardığı milletvekili sayısına ulaşmaya kadar tek tek bölünmektedir. Elde edilen rakamlar büyükten küçüğe sıralandıktan sonra, seçim çevresinin çıkardığı milletvekili sayısı kadar milletvekili siyasi partilere ya da bağımsız adaylara tek tek dağıtılmaktadır (Gözler, 2011: 731; Türk, 2006: 90; Liu & Wu, 1997: 6; Roinila, 2014: 16).

Tablo.1 Orijinal d’Hondt Hesap Yönteminde Oy Sayısına Göre Sandalyelerin Dağılımı-1

Parti	Oy Sayısı	/1	/2	/3	/4	/5	Toplam
A Partisi	60.000	60.000(1)	30.000(2)	20.000(4)	15.000(5)	12.000	4
B Partisi	28.000	28.000(3)	14.000	9.333	7.000	5.600	1
C Partisi	12.000	12.000	6.000	4.000	3.000	2.400	0
Toplam	100.000						5

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, orijinal d’Hondt hesap yönteminde,

- ✓ İlk olarak, seçime katılan A, B ve C partilerinin almış oldukları oy sayısı seçim çevresinin çıkardığı toplam sandalye sayısına kadar (5) tek tek bölünmüştür.

² Türkçe literatürde genellikle “d’Hondt seçim sistemi” kavramı kullanılmaktadır, bu çalışmada “d’Hondt” nispi temsil seçim sistemi içerisinde bir “hesap yöntemi” olarak ele alınmıştır.

³ Eğer her bir seçmenin “1” oyunu temsil değeri “1” ise temsil mükemmelleşmiştir. Yani, “artık oy” kalmamış ya da partilere mükemmel şekilde dağıtılmıştır.

- ✓ İkinci olarak, bölüm sonucunda elde edilen en yüksek 5 rakam tespit edilerek sıralanmıştır.
- ✓ Son olarak, seçim çevresinin çıkardığı toplam 5 sandalye en yüksek rakamlara sahip olan siyasi partilere tek tek dağıtılmıştır. Böylelikle 1. sandalyeyi A Partisi'nin, 2. sandalyeyi yine A Partisi'nin, 3. sandalyeyi B Partisi'nin, 4. sandalyeyi A Partisi'nin, 5. sandalyeyi de yine A Partisi'nin aldığı görülmektedir. Sonuçta A Partisi 4 milletvekili, B Partisi 1 milletvekili kazanmış, C Partisi ise milletvekili kazanmamıştır (L&RS Note, 2016: 6).

D'Hondt hesap yönteminde “artık oy” sorunu tamamen çözülmüş olmakla birlikte, bu çözümün temsilde adaleti ne şekilde etkileyeceği partilerin aldığı oy sayısı ve seçim çevresindeki milletvekili sayısı ile doğrudan ilgilidir. Bu durum farklı seçim çevrelerinde kimi zaman oy sayısı yüksek olan partilere, kimi zaman da oy sayısı daha düşük partilere avantaj sağlamaktadır. Örneğin, tablo 1’de A Partisi bir milletvekilini 15 bin oy ile, B Partisi 28 bin oy ile kazanmıştır. Alttaki örnekte ise A Partisi bir milletvekilini 60 bin oy ile kazanırken, B Partisi aynı sayıda milletvekilini 31 bin oy ile kazanmıştır. Anlaşılacağı üzere, d'Hondt hesap yönteminin hangi partilerin lehine olacağı belli ölçüde oy sayısı ve seçim çevresindeki milletvekili sayısına göre farklılık gösterebilmektedir. Ancak, bu konuda genel kabul yöntemin büyük partilere avantaj sağladığı yönündedir (Türk, 2006: 91; Yüzbaşıoğlu, 1996: 112).

Tablo.2 Orijinal d'Hondt Hesap Yönteminde Oy Sayısına Göre Sandalyelerin Dağılımı-2

Parti	Oy Sayısı	/1	/2	Toplam
A Partisi	60.000	60.000(1)	30.000	1
B Partisi	31.000	31.000(2)	15.500	1
C Partisi	12.000	12.000	6.000	0
Toplam	103.000			2

3. “İTTİFAK ESASLI % 10 ÜLKE BARAJLI D'HONDT SİSTEMİ” VE 24 HAZİRAN 2018 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİNDE UYGULANMASI

Türkiye’de nispi temsil seçim sistemi ve d'Hondt hesap yöntemi ilk olarak 1961 Genel Seçiminde uygulanmaya başlanmıştır. 1965 Genel Seçiminde “milli bakiye” hesap yöntemine geçilmişse de, 1969 Genel Seçiminden itibaren yeniden d'Hondt hesap yöntemi kabul görmüştür. D'Hondt hesap yöntemi,

- ✓ 1961 Genel Seçiminde “çevre barajlı”;
- ✓ 1969, 1973 ve 1977 Genel Seçimlerinde “barajsız (orijinal)”;
- ✓ 1983 Genel Seçiminde “çift barajlı (%10 ülke ve bölge)”;
- ✓ 1987 ve 1991 Genel Seçimlerinde “çift barajlı (%10 ülke ve bölge) kontenjanlı”;
- ✓ 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinde “% 10 ülke barajlı” (Tuncer, 2014: 10);
- ✓ 2018 Milletvekili Genel Seçiminde ise “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı” olarak uygulanmıştır (10.06.1983 ve 2839 SK: md. 34c/34 ek fıkra).

24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde siyasi partiler arasında seçim ittifaklarının mümkün hale gelmesi, milletvekili sayısının hesaplanmasında bazı yöntemsel değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Daha öncesinde TBMM’deki sandalyeler her bir seçim çevresinde tek aşamada siyasi partilere ve bağımsız adaylara dağıtılırken, artık -% 10 ülke barajını geçmek şartıyla- birinci aşamada “ittifaklar”a, ittifak içinde yer almayan siyasi partilere ya da bağımsız adaylara dağıtılmaktadır. İttifaklara dağıtılan sandalyeler ikinci aşamada ittifak içinde yer alan partilere (aldıkları oy sayısına göre) bölüştürülmektedir (10.06.1983 ve 2839 SK: md.34/ek fıkra; Çınar & Göksel, 2018: 3).

İttifak esaslı % 10 ülke barajlı d'Hondt hesap yönteminin getirdiği en önemli yeniliklerden biri, % 10 ülke barajını geçen ittifaklarda yer alan siyasi partiler açısından ülke barajının pratikte işlevsiz hale gelmiş olmasıdır. Böylece % 10 ülke barajının altında oy oranına sahip olan siyasi partiler için ittifaklar sayesinde TBMM'de temsil edilebilme imkanı doğmuştur. Bu düzenleme⁴ dolaylı yoldan da olsa temsilde adaletin sağlanması bakımından önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Dahası, bu durum desteklediği siyasi parti barajı geçemediği için oyunun boşuna gittiğini düşünen, bu nedenle daha büyük bir partiye oy verme ya da hiç seçime katılmama eğilimi gösteren seçmenlerin gerçek iradelerinin seçim sonuçların yansımalarına katkı sağlayıcı niteliktedir.

10.06.1983 ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nda "ittifak esaslı d'Hondt hesap yöntemi"nin şu şekilde uygulanacağı belirtilmiştir:

"Seçime katılmış siyasi partilerin, ittifakların ve bağımsız adayların adları alt alta ve aldıkları geçerli oy sayıları da hizalarına yazılır. Siyasi partilerin ve ittifakların oy sayıları, önce bire, sonra ikiye, sonra üçe... ile o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölünür. Elde edilen paylar ile bağımsız adayların aldıkları oylar ayırım yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır. Seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı kadar bu payların sahibi olan siyasi partilere, ittifaklara ve bağımsız adaylara rakamların büyüklük sırasına göre milletvekili tahsis olunur (md. 34/c)." "İttifakın elde edeceği milletvekili sayısının hesaplanmasında, ittifak yapan siyasi partilerin toplam oyu esas alınır. İttifakın elde ettiği toplam milletvekili sayısı, ittifak yapan siyasi partiler arasında her birinin aldığı geçerli oy sayısı esas alınarak bu maddedeki usule göre paylaşılır (Madde 34/ek fıkra)."

"İttifak esaslı % 10 ülke barajlı d'Hondt hesap yöntemi"nin pratikte nasıl uygulandığının daha iyi anlaşılabilmesi bakımından, 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde Antalya seçim çevresinde partilerin aldığı oy sayısı ile çıkardıkları milletvekili sayısı şu şekilde örneklendirilmiştir (YSK, "Antalya İli Seçim Çevresi", Erişim tarihi: 15.12.2018).

Birinci Aşama:

Tablo.3 Antalya Seçim Sonuçlarına Göre İttifakların, İttifak Dışındaki Partilerin ya da Bağımsızların Milletvekili Sayısının Belirlenmesi

	Cumhur İttifakı (AK Parti, MHP)	Millet İttifakı (CHP, İYİ Parti, SP)	HDP	Diğer
/1	667.307 (2.)	696.176 (1.)	108.479 (13.)	8.389
/2	333.653 (4.)	348.088 (3.)	54.240	...
/3	222.435 (6.)	232.059 (5.)	36.160	
/4	166.826 (8.)	174.044 (7.)	27.120	
/5	133.461 (10.)	139.235 (9.)	21.696	
/6	111.217 (12.)	116.029 (11.)	18.080	
/7	95.329 (15.)	99.454 (14.)	15.497	
/8	83.414	87.022 (16.)	13.560	
/9	74.175	77.353	12.053	
/10	66.730	69.618	10.848	

⁴ 10.06.1983 ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu Madde 33 – (Değişik birinci fıkra: 23/5/1987-3377/9 md.) Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. (Ek cümle: 13/3/2018- 7102/20 md.) Seçim ittifakı yapılması halinde, yüzde onluk barajın hesaplanmasında ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları geçerli oyların toplamı esas alınır ve bu siyasi partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmaz.

/11	60.664	63.289	9.862
/12	55.609	58.015	9.040
/13	51.331	53.552	8.345
/14	47.665	49.727	7.749
/15	44.487	46.412	7.232
/16	41.707	43.511	6.780
Toplam	7 sandalye	8 sandalye	1 sandalye

Birinci aşamada Cumhuriyet İttifakı (AK Parti, MHP), Millet İttifakı (CHP, İYİ Parti, SP), Huda-Par, Vatan Partisi ve bağımsızların almış olduğu oylar 1'den -Antalya'nın toplam milletvekili sayısı olan 16'ya kadar tek tek bölünür. Elde edilen sonuçlar içerisinde en yüksek 16 rakam tespit edilir. 1'den 16'ya kadar en yüksek rakamların karşılığı olarak bir milletvekili ait olduğu ittifaka, ittifak dışındaki siyasi partiye ya da bağımsız adaya yazılır. Hesaplama sonucuna göre Antalya'da Cumhuriyet İttifakı'nın 7, Millet İttifakı'nın 8, HDP'nin ise 1 milletvekili kazandığı görülmektedir.

İkinci Aşama:

Tablo.4 Cumhuriyet İttifakı'nın Kazandığı Milletvekillerinin İttifak Partilerine Dağıtılması

	AK Parti	MHP
/1	517.530(1.)	149.777(4.)
/2	258.765(2.)	74.889
/3	172.510(3.)	49.926
/4	129.383(5.)	37.444
/5	103.506(6.)	29.955
/6	86.255(7.)	24.963
/7	73.933	21.397
Toplam	6 sandalye	1 sandalye

Tablo.5 Millet İttifakı'nın Kazandığı Sandalyelerin İttifak Partilerine Dağıtılması

	CHP	İYİ Parti	SP
/1	431.675(1.)	250.294(2.)	14.207
/2	215.838(3.)	125.147(5.)	7.014
/3	143.892(4.)	83.431(8.)	4.736
/4	107.919(6.)	62.574	3.552
/5	86.335(7.)	50.059	2.841
/6	71.946	41.716	2.368
/7	61.668	35.756	2.030
/8	53.959	31.287	1.776
Toplam	5 sandalye	3 sandalye	0 sandalye

İkinci aşamada ittifaklara tahsis edilen milletvekilleri ittifak partilerine -aldıkları oy sayısına göre- dağıtılır. Bunun için ittifak partilerinin almış olduğu oylar 1'den ittifakların kazandığı milletvekili sayısına kadar (Cumhuriyet İttifakı 7, Millet İttifakı 8) tek tek bölünür. En yüksek rakamların karşılığı

olarak bir milletvekili ittifak partilerine yazılır. Sonuç olarak, 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde Antalya’da Cumhuriyet İttifakı’na tahsis edilen 7 sandalyenin 6’sı AK Parti’ye, 1’i MHP’ye; Millet İttifakı’na tahsis edilen 8 sandalyenin 5’i CHP’ye, 3’ü de İYİ Parti’ye paylaştırılmıştır.

İttifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt hesap yöntemi matematiksel olarak daha fazla milletvekili çıkarmak isteyen büyük partileri oy potansiyeli yüksek başka partilerle ittifak kurmaya yöneltmektedir. Benzer şekilde, % 10 ülke barajı engeline takılan küçük partilerin TBMM’de temsil imkanına kavuşabilmesi için bir ittifaka girmesi zaruri hale gelmektedir. Bu durum partileri istemsizce ittifaklara zorlama/mecbur bırakma gibi değerlendirilebileceği gibi, partiler arasında uzlaşma kültürünün gelişimine sağlayacağı katkılar göz ardı edilmemelidir⁵.

4. “İTTİFAKLARI ESAS ALAN % 10 ÜLKE BARAJLI D’HONDT SEÇİM YÖNTEMİ”NİN 24 HAZİRAN 2018 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİM SONUÇLARINA ETKİSİ

24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde ittifakların, ittifak dışı partilerin ya da bağımsızların TBMM’de kazandığı milletvekili sayısı tek tek hesaplandığında, ilk defa uygulanan “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt seçim yöntemi”nin seçim sonucunu kritik düzeyde etkilediği görülmektedir. Öyle ki, eğer 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt seçim yöntemi” yerine bir önceki seçimde olduğu gibi “% 10 ülke barajlı d’Hondt seçim yöntemi” uygulanmış olsaydı, TBMM’de 295 sandalye kazanan AK Parti fazladan 13 milletvekili çıkararak TBMM’de tek başına salt çoğunluğu elde edebilecekti. Böylece, AK Parti başka bir partinin desteği olmaksızın tek başına kanun çıkarma imkanına sahip olabilecekti. Yine, MHP fazladan 3, HDP de fazladan 5 milletvekili çıkarmış olacaktı. Buna karşılık CHP 15 milletvekili, İYİ Parti de 6 milletvekili daha az çıkarmış olacaktı⁶.

Tablo.6 Yeni d’Hondt Yöntemi Uygulanmasaydı 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimleri Sandalye Dağılımı

	AK Parti	MHP	CHP	İYİ Parti	SP	HDP
24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimleri Sandalye Dağılımı (İttifakları Esas Alan % 10 Ülke Barajlı d’Hondt Seçim Yöntemi ile)	295	49	146	43	-	67
24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimleri Sandalye Dağılımı (İttifakları Esas Alan % 10 Ülke Barajlı d’Hondt Seçim Yöntemi uygulanmasaydı)	308	52	131	37	-	72
Fark	-13	-3	+15	+6	-	-5

Ortaya çıkan tablo “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt seçim yöntemi”nin –“% 10 ülke barajlı d’Hondt seçim yöntemi”ne kıyasla- Millet İttifakı’nda yer alan CHP ve İYİ Parti’ye avantaj sağladığını ortaya koymaktadır. Yeni d’Hondt hesap yöntemine göre CHP, İYİ Parti ve Saadet Partisi oylarının ittifaka eklenmesi ile 15 ilde, İYİ Parti de CHP ve Saadet Partisi oylarının ittifaka eklenmesi ile 6 ilde fazladan milletvekili çıkarmıştır. Bu durum, seçim sistemlerinde ya da hesap yöntemlerinde seçimler öncesinde yapılan değişikliklerin genellikle “iktidar partisi”nin avantajına olduğu varsayımının –teoride öyle bir amaç olsa bile- 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde geçerli olmadığını göstermiştir.

Eğer seçimlerde ittifaklar mümkün olmasaydı, ya da başka bir ifadeyle yüzde % 10’luk barajın hesaplanmasında ittifak yapan partilerin aldığı oyların toplamı esas alınmamış olsaydı, Millet İttifakı’nda yer alan İYİ Parti % 9,96 oy oranı ile % 10 ülke barajının altında kalarak milletvekili çıkaramayacaktı. Böyle bir durumda, İYİ Parti’nin kazandığı 43 milletvekili ittifakın büyük partisi

⁵ Öyle ki, resmi ittifakların yanı sıra, AK Parti listelerinden seçime giren BBP, İYİ Parti listelerinden seçime giren Demokrat Parti ve kendi adaylarına ek olarak CHP listelerinden seçime giren SP TBMM’de temsil imkanına kavuşmuştur. TBMM’de yer alan BBP’nin 1, Demokrat Parti’nin 1, SP’nin 2 milletvekili başka partilerin listelerinden milletvekili seçilmişlerdir.

⁶ **Adıyaman:** CHP +1, HDP -1; **Afyonkarahisar:** AK Parti -1, İYİ Parti +1; **Ankara(3. Bölge):** AK Parti -1, İYİ Parti +1; **Aydın:** AK Parti +1, HDP -1; **Elazığ:** MHP -1, CHP +1; **Erzincan:** AK Parti -1, CHP +1; **Erzurum:** İYİ Parti +1, HDP -1; **Eskişehir:** MHP +1, CHP -1; **Hakkari:** AK Parti +1, HDP -1; **İsparta:** AK Parti +1, CHP -1; **Mersin:** MHP +1, CHP -1; **İstanbul(2.Bölge):** AK Parti -1, CHP +1; **İzmir(1.Bölge):** MHP +1, HDP -1; **Kastamonu:** MHP -1, CHP +1; **Konya:** AK Parti -1, CHP +1; **Kütahya:** AK Parti -1, CHP +1; **Nevşehir:** MHP -1, CHP +1; **Niğde:** MHP -1, CHP +1; **Ordu:** AK Parti -1, CHP +1; **Sakarya:** AK Parti -1, İYİ Parti +1; **Samsun:** AK Parti -1, CHP +1; **Sinop:** AK Parti -1, CHP +1; **Trabzon:** MHP -1, İYİ Parti +1; **Şanlıurfa:** AK Parti -1, CHP +1; **Yozgat:** AK Parti -1, CHP +1; **Aksaray:** AK Parti -1, İYİ Parti +1, **Karaman:** AK Parti -1, CHP +1; **Kırkkale:** AK Parti -1, CHP +1; **Karabük:** AK Parti -1, CHP +1; **Osmaniye:** MHP -1, CHP +1.

olan CHP'nin hanesine yazılacaktı⁷. Ayrıca, İYİ Parti'nin 5 milyona yakın oyunun TBMM'de temsili mümkün olmayacaktı. Bu durum yeni hesap yönteminin temsilde adaletin sağlanmasına önemli bir katkısı olarak yorumlanabilir. Ancak, ittifaklarda yer almayan bir partinin aynı durumda Meclis dışında kalacağını hatırlatmakta fayda vardır.

5. YENİ D'HONDT HESAP YÖNTEMİNİN “TEMSİLDE ADALET” AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir seçimin temsilde adalet açısından yorumlanabilmesi için siyasi partilerin aldığı oy sayısı ile TBMM'deki milletvekili dağılımı tek başına yeterli bir kriter olmamakla birlikte, önceki seçimler ile karşılaştırılması daha rasyonel değerlendirme yapabileme imkanı sunmaktadır. Dahası, “şu seçimlerde temsilde adalet vardır ya da yoktur” gibi net ifadeler kullanmak yerine, “temsilde adalet açısından kabul edilebilirdir” ya da “temsilde adalet açısından tablo olumludur” gibi ifadelere yer vermek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu açıdan, 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminin temsilde adalet açısından değerlendirilmesi “önceki seçimlerle karşılaştırmalı olarak” üç farklı gösterge üzerinden gerçekleştirilecektir. Bunlar;

- ✓ TBMM'de temsil edilmeyen oy oranı,
- ✓ Oy oranı/temsil oranı arasındaki toplam fark (aşırılan/aşkın oy oranı) (Tuncer, 2006: 168),
- ✓ Seçmenlerin kullandığı oyun temsil gücüdür.

Milletvekili genel seçimlerinde temsilde adaletin sağlanıp sağlanmadığını tespit edebilmek bakımından TBMM'de temsil edilmeyen oy oranı önemli bir göstergedir. Özellikle 1983 yılından itibaren uygulanmaya başlanan % 10 ülke barajının temsilde adalet bakımından olumsuz etkilere neden olduğunu kabul etmek gerekir⁸ (Sabuncu, 2006: 196). Bu konuda 1991 ve 1983 Milletvekili Genel Seçimlerinin (sırasıyla % 0,5, %1,1) temsilde adaletin sağlanması bakımından oldukça iyi durumda olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşın, 2002 Milletvekili Genel Seçiminde % 45,3'lük oy oranının TBMM'de temsil edilememiş olması temsilde adalet açısından oldukça olumsuz bir tablo ortaya çıkarmıştır.

24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde TBMM'de temsil edilmeyen oy oranı % 2'dir. Bu oran seçimde uygulanan “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d'Hondt hesap yöntemi”ni temsilde adalet açısından “kabul edilebilir” düzeyde olduğunu göstermektedir. 1980 sonrası gerçekleştirilen 11 genel seçimin temsil edilmeyen oy oranı ortalamasının “% 11,49” olması bu görüşü destekler niteliktedir.

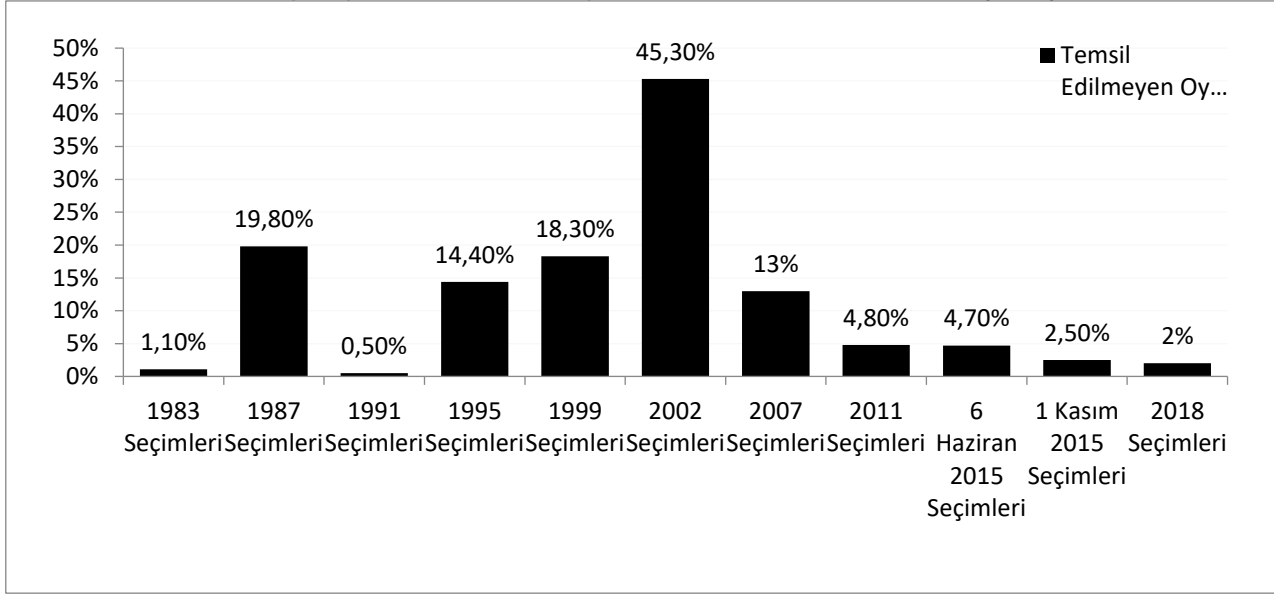
Bir seçimde elde edilen sonuçların temsilde adaleti sağlayıp sağlamadığını sadece TBMM'de temsil edilmeyen oy oranı üzerinden değerlendirmek yeterli değildir. Çünkü, oyların TBMM'de temsil edilmesi kadar, TBMM'de temsil edilen oyların siyasi partilerin sandalye sayısına adil bir şekilde yansıyor yansımadığı da önemlidir. Siyasi partilerin aldığı oy oranı/TBMM'de temsil oranı arasındaki toplam fark (aşırılan oy) açısından bakıldığında, 1961 ve 1965 Milletvekili Genel Seçimlerinin % 2,8 ve % 3 oranla temsilde adalet açısından oldukça iyi durumda olduğunu söylemek mümkündür. 6 Haziran 2015, 1983, 1 Kasım 2015 ve 2018 Milletvekili Genel Seçimlerinde⁹ ise (% 6, % 7,8, % 8,1, % 8,3) tablo temsilde adalet açısından “kabul edilebilir” görünmektedir. Özellikle 1950 sonrası gerçekleştirilen 19 genel seçimin aşırılan oy ortalamasının “% 16,2” olması bu görüşü destekler niteliktedir.

⁷ Oy sayısında bir farklılık olmayacağı için birinci aşamada Millet İttifakı aynı sayıda milletvekili kazanacaktı. İkinci aşamada ittifakın kazandığı tüm milletvekilleri barajı geçen tek parti olan CHP'ye verilecekti.

⁸ 1980 öncesi gerçekleştirilen milletvekili genel seçimlerinde ülke barajı uygulanmadığı için TBMM'de temsil edilmeyen oy oranı kayda değer değildir.

⁹ 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde AK Parti aldığı % 42,6 oy oranına karşılık TBMM'deki sandalyelerin % 49,2'sini, CHP de aldığı % 22,6 oy oranına karşılık TBMM'deki sandalyelerin % 24,3'ünü kazanmıştır. Buna karşın, HDP % 11,7 oy oranına karşılık TBMM'de % 11,2, MHP % 11,1 oy oranına karşılık TBMM'de % 8,2, İYİ Parti de % 9,96 oy oranına karşılık TBMM'de % 7,2 oranında temsil edilebilmiştir. Başka bir ifadeyle, seçim hesap yönteminin etkisiyle, HDP, MHP ve İYİ Parti'nin toplam % 8,3'lük oyu TBMM'de sandalye sayısına yansımamış, buna karşılık AK Parti TBMM'de aldığı oyun % 6,6, CHP de % 1,7 üzerinde temsil hakkı kazanmıştır.

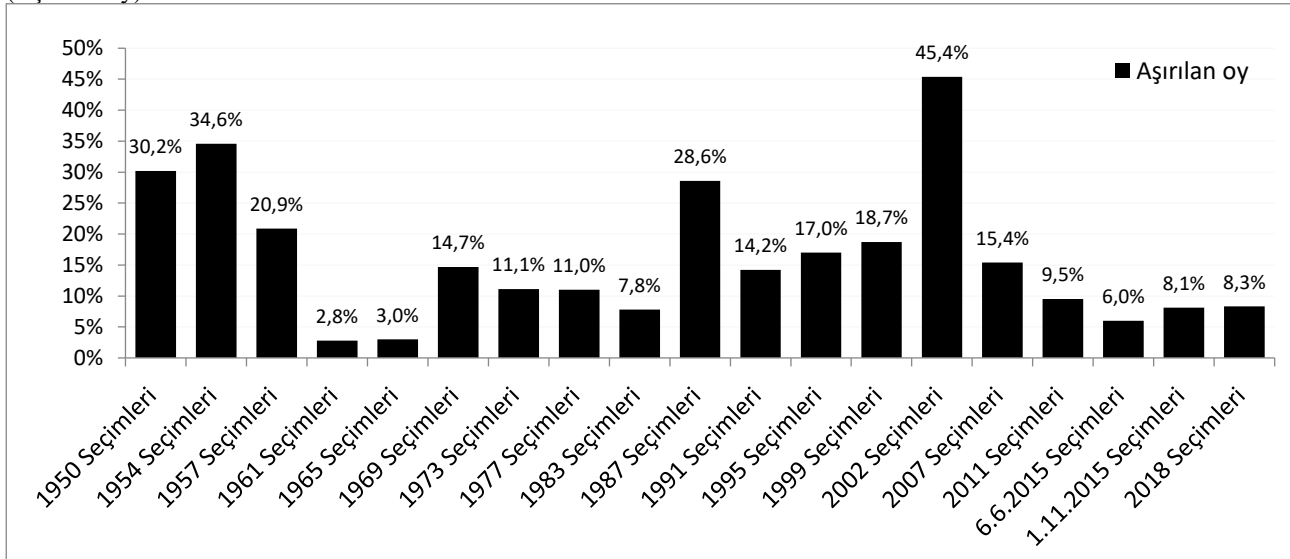
Grafik 1. 1980 Sonrası Gerçekleştirilen Milletvekili Seçimlerinde TBMM’de Temsil Edilmeyen Oy Oranları

Kaynak: Tuncer, 2014: 14

Milletvekili genel seçimlerinde temsilde adaletin sağlanıp sağlanmadığını farklı partilere oy veren seçmenlerinin kullandığı her “1 oy”ün TBMM’de temsil gücünü hesaplayarak da tespit edebilmek mümkündür¹⁰. Örneğin, 2018 Milletvekili Genel Seçiminde en fazla oy alan partiye (AK Parti) oy veren Ali Bey’in sandığa attığı “1 oy” milletvekili sayısı hesaplanırken “1,15” temsil gücüne sahipken, ikinci partiye (CHP) oy veren Ayşe Hanım’ın sandığa attığı “1 oy” “1,08”, üçüncü partiye (HDP) oy veren Fatma Hanım’ın sandığa attığı “1 oy” “0,95”, dördüncü partiye (MHP) oy veren Ahmet Bey’in sandığa attığı “1 oy” “0,74”, beşinci partiye (İYİ Parti) oy veren Hüseyin Bey’in sandığa attığı “1 oy” “0,72”, diğer partilere veren seçmenlerin sandığa attığı “1 oy” “0” temsil gücüne sahip olmuştur. Oysa ki, temsilde adalet açısından “en ideal” olan seçmenin 1 oyunun temsil değerinin 1’e eşit olmasıdır. 1 oyun temsil değeri 1’i aştıkça temsil gücü artmakta, azaldıkça da temsil gücü azalmaktadır. Başka bir ifadeyle, 1 oyun temsil değeri 1’den uzaklaştıkça temsilde adaletsizlik durumu ortaya çıkmaktadır. Eğer parti % 10 ülke barajını geçememişse seçmenin oyunun temsil gücü “sıfır” a kadar düşmektedir.

Grafik 2. 1950 Sonrası Gerçekleştirilen Milletvekili Seçimlerinde Oy Oranı/Temsil Oranı Arasındaki Toplam Fark (Aşırılan oy)

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, ysk.gov.tr)

¹⁰ Bir siyasi partinin TBMM’de temsil oranının aldığı oy oranına bölünmesi ile elde edilen bir değerdir.

Oyun temsil gücü = Oy verilen siyasi partinin TBMM’de temsil oranı/ Siyasi partinin seçimlerde aldığı oy oranı

Tabloda d'Hondt hesap yönteminin uygulandığı seçimlerde en yüksek oy alan partiden en düşük oy alan partiye gittikçe seçmenlerin oy temsil gücünün –ortalama bazda- düştüğü görülmektedir. Bu durum, seçimlerde en çok oy alan partinin seçmenlerinin oy temsil gücünün diğer parti seçmenlerine kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. İşte bu noktada temsilde adalet açısından oy temsil gücünün kabul edilebilir sınırlar içerisinde olması arzu edilmektedir. Örneğin, 2002 Milletvekili Genel Seçiminde AK Parti'ye oy veren bir seçmenin oy temsil gücü 1,93 iken, % 9,52 oy oranı ile ülke barajının altında kalan Doğru Yol Partisi seçmeninin oy temsil gücü “0” olmuştur. Ancak, 2002-2018 yılları arasındaki genel seçimlerde en yüksek oyu alan AK Parti'ye oy veren seçmenlerin oyunun temsil gücü düzenli olarak azalmış, son olarak 2018 Milletvekili Genel Seçiminde % 1,15 seviyelerine kadar düşmüştür. Bu durum temsilde adaletin sağlanması bakımından yıllara göre daha olumlu bir tablo ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dahası, Türkiye’de d'Hondt hesap yönteminin uygulandığı seçimlerde en yüksek oy alan partinin seçmenlerinin oyunun temsil gücünün –ortalama bazda- 1,29 olması bu görüşü destekler niteliktedir.

Tablo.6 D'Hondt Hesap Yönteminin Uygulandığı Seçimlerde En Çok Oy Alan Beş Partiye Oy Veren Seçmenlerin Oyunun Temsil Gücü

	1.Parti Seçmenin Oyunun Temsil Gücü	2.Parti Seçmenin Oyunun Temsil Gücü	3.Parti Seçmenin Oyunun Temsil Gücü	4.Parti Seçmenin Oyunun Temsil Gücü	5.Parti Seçmenin Oyunun Temsil Gücü
1961 Seçimleri	1,05	1,01	0,86	1,05	-
1969 Seçimleri	1,22	1,16	0,51	0,42	0,07
1973 Seçimleri	1,23	1,11	0,84	0,90	0,55
1977 Seçimleri	1,14	1,14	0,62	0,56	0,35
1983 Seçimleri	1,17	0,96	0,76	-	-
1987 Seçimleri	1,79	0,89	0,69	0	0
1991 Seçimleri	1,47	1,06	0,94	0,82	0,15
1995 Seçimleri	1,34	1,22	1,28	0,95	0,83
1999 Seçimleri	1,11	1,30	1,31	1,18	1,29
2002 Seçimleri	1,93	1,66	0	0	0
2007 Seçimleri	1,33	0,97	0,90	0	0
2011 Seçimleri	1,19	0,94	0,77	0	0
2015/1 Seçimleri	1,15	0,96	0,89	1,11	0
2015/2 Seçimleri	1,16	0,96	0,61	0,99	0
2018 Seçimleri	1,15	1,08	0,95	0,74	0,72
Ortalama	1,29	1,09	0,79	0,6	0,3

24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde temsilde adaletin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin üç farklı gösterge üzerinden yapılan karşılaştırmalı değerlendirme sonucuna göre şu tespiti yapmak mümkündür: “Temsilde adaletin sağlanması açısından 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde ilk defa uygulanan ‘ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d'Hondt hesap yöntemi’ en iyi/en ideal sonucu vermemekle birlikte, önceki seçimlerle kıyaslandığında ‘olumlu/kabul edilebilir’ bir görüntü ortaya koymuştur.”

6. YENİ D'HONDT HESAP YÖNTEMİNİN TEMSİLDE ADALET AÇISINDAN BARINDIRDIĞI RİSK VE BELİRSİZLİKLER

“İttifak esaslı % 10 ülke barajlı d'Hondt seçim yöntemi” 24 Haziran Genel Seçimlerinin temsil adaletinin sağlanması bakımından “olumlu/kabul edilebilir” bir görüntü ortaya koymuş olsa da, yöntemin temsilde adalet açısından daha idealize edilmesi ya da ilk pratik uygulamadaki eksikliklerin giderilmesi açısından bazı hususların ele alınması gerekmektedir.

Birinci husus, yeni seçim sisteminde ittifaklara katılan partiler açısından % 10 ülke barajı pratikte işlevsiz hale gelirken, ittifakların dışında kalan partiler açısından böyle bir durum söz konusu olmamaktadır. Yani, % 10 barajı aşan bir ittifakta yer alan bir parti % 2 oy alsaydı bile TBMM’de sandalye kazanma şansına sahip olurken, ittifak dışında kalan partiler % 9,99 oy oranı ile parlamento

dışında kalabilmektedirler. Bu durum partileri ittifaklar yapmaya zorlamakla birlikte, ittifaklarda yer almayan küçük partiler açısından ileride adil olmayan sonuçlar doğurabilme ihtimalini ortaya koymaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi için iki seçenek öne çıkmaktadır:

- % 10 ülke barajının tamamen kaldırılması,
- İttifakta yer alan tüm partilerin milletvekili çıkarabilmek için % 10 barajını geçmesinin zorunlu hale getirilmesi.

% 10 ülke barajının tamamen kaldırılmasının temsilde adaletin sağlanması bakımından sağlayacağı katkı şüphesizdir. Ancak, bu defa “yönetimde istikrar”ın sağlanması bakımından yeni sorunların ortaya çıkabilmesi muhtemeldir. Milletvekili seçimlerinde hesap yönteminin ne olacağı belirlenirken “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ilkeleri arasında bir denge kurmak gerekliliğini burada hatırlatmakta fayda vardır. O halde % 10 ülke barajı tamamen kaldırılmasa bile % 5 gibi daha makul bir seviyeye çekilmesi belli ölçüde bu dengeyi sağlayabilir (Tuncer, 2014: 25). Eğer ittifakta yer alan tüm partilerin milletvekili çıkarabilmek için % 10 barajını geçmesi zorunlu hale getirilirse, bu defa ittifak kurmanın küçük partiler açısından herhangi bir anlamı olmadığı gibi, ittifaktaki küçük partilerin aldıkları oylar büyük partilere avantaj sağlamanın ötesine gitmeyecektir.

İkinci husus, yeni d'Hondt hesap yönteminde sandalyelerin birinci aşamada ittifaklara dağıtıldıktan sonra, ikinci aşamada ittifaktaki partilere paylaştırılmasının pratikte neden olduğu eşitsizliklerdir. Örneğin, 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde Elazığ seçim çevresinde MHP 47.558 oy almasına rağmen milletvekili kazanamamış, 37.751 oy alan CHP diğer ittifak partilerinin oyları sayesinde 1 milletvekili çıkarmıştır (YSK, “Elazığ İli Seçim Çevresi”, Erişim tarihi: 15.12.2018). Aynı şekilde, Aydın seçim çevresinde CHP 248.359 oy ile 3 milletvekili kazanmasına rağmen, AK Parti ittifakta yer alan MHP'nin oyları sayesinde 237.734 oy ile 4 sandalye kazanmıştır (YSK, “Aydın İli Seçim Çevresi”, Erişim tarihi: 15.12.2018). Benzer şekilde Osmaniye seçim çevresinde MHP 98.996 oyla 1 milletvekili çıkarmasına rağmen, aynı milletvekili sayısını CHP diğer ittifak partilerinin oyları sayesinde sadece 42.321 oyla çıkarmıştır (YSK, “Osmaniye İli Seçim Çevresi”, Erişim tarihi: 15.12.2018). Sonraki seçimlerde bu münferit örneklerin artmasının temsilde adalet açısından istenmeyen sonuçlara neden olma ihtimali dikkate alınmalıdır.

Diğer yandan, yeni d'Hondt hesap yönteminde sandalyelerin iki aşamada dağıtılması ittifak partilerini ittifak dışındaki partiler karşısında daha avantajlı hale getirmektedir. Örneğin, Adıyaman Seçim çevresinde HDP 53.444 oy almasına rağmen milletvekili çıkaramamış, 41.796 oy alan CHP diğer ittifak partilerinin oyları sayesinde 1 milletvekili çıkarmıştır (YSK, “Adıyaman İli Seçim Çevresi”, Erişim tarihi: 15.12.2018). Benzer şekilde, Erzurum seçim çevresinde HDP 52.151 oy almasına rağmen milletvekili çıkaramamış, 35.504 oy alan İYİ Parti diğer ittifak partilerinin oyları sayesinde 1 milletvekili çıkarmıştır (YSK, “Erzurum İli Seçim Çevresi”, Erişim tarihi: 15.12.2018). Görüldüğü üzere, iki aşamalı hesap yöntemi partilerin aldıkları oy sayısı ile çıkardıkları milletvekili sayısı arasında eşitsizliklere neden olabilmektedir. Burada bir ittifaktaki partinin başka bir ittifakta yer alan ya da hiçbir ittifakta yer almayan bir parti karşısında avantaj elde etmesi belli sınırlar içerisinde kabul edilebilir. Ancak, oy farkının çok yüksek olduğu durumlarda ortaya çıkan avantajlar temsilde adalet açısından sorunları beraberinde getirmektedir. Bunun çözüme kavuşturulabilmesi için sandalyelerin iki aşamalı dağıtılmasında ek kriterler getirilmesi tartışmaya açılabilir.

Üçüncü husus, yeni yöntemde sandalyelerin ilk aşamada ittifaklara dağıtılması nedeniyle, ittifaklarda yer alan büyük partilerin küçük partilerin oylarını kendi adına fazladan milletvekili sayısına çevirmesidir. Bu durum her ne kadar ittifakın küçük ortaklarının büyük ortaklarına bilinçli sağladığı bir jest gibi görülse de, bunun karşılığında ittifakın büyük ortaklarının küçük ortaklara nasıl bir fayda sağladığı da önemlidir. Aksi halde, ittifakta yer alan büyük partilerin daha küçük partilerin oylarını sömürgesi gibi bir tablo ortaya çıkacaktır. İttifak partileri arasında karşılıklı faydalanmayı sağlayacak protokoller bu sömürünün önüne geçilebilmesi bakımından kilit bir role sahiptir. Örneğin, 24 Haziran 2018 Genel Seçimlerinde CHP ittifaktaki diğer partilerin oyları sayesinde 15 milletvekili fazladan çıkarmış, bunun karşılığında İYİ Parti de fazladan 6 milletvekili çıkararak ittifaktan fayda sağlamıştır. Kendi başına milletvekili çıkaramayan SP CHP listelerinden seçime giren adayları sayesinde

TBMM’de 2 milletvekili kazanmıştır. İYİ Parti listelerinden seçime giren Demokrat Parti de TBMM’de temsil edilebilme imkanına kavuşmuştur. Sonraki seçimlerde ittifak partileri arasında yapılacak bu tür protokoller ittifaktaki büyük partilerin küçük partileri oylarını sömürmesinin önüne geçecek, ittifak büyük küçük tüm partilere fayda sağlayacaktır.

8. SONUÇ

Nispi temsil sistemi siyasi partilerin aldıkları oy oranı ile parlamentoda kazandıkları sandalye arasında ölçülülüğü/orantılılığı esas alan bir seçim sistemidir. Bu sistemde irili ufaklı çok sayıda siyasi parti (dolayısıyla ideoloji, görüş) parlamentoda temsil edilebilir hale gelmektedir. Ülkemizde 1961 yılından itibaren nispi temsil seçim sistemi ile birlikte -1965 Milletvekili Genel Seçimleri hariç- d’Hondt hesap yöntemi uygulanmaktadır. D’Hondt hesap yöntemi 1961 Genel Seçiminde “çevre barajlı”; 1969, 1973 ve 1977 Genel Seçimlerinde “barajsız (orijinal)”; 1983 Genel Seçiminde “çift barajlı (%10 ülke ve bölge)”; 1987 ve 1991 Genel Seçimlerinde “çift barajlı (%10 ülke ve bölge) kontenjanlı”; 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinde “% 10 ülke barajlı”; 2018 Milletvekili Genel Seçiminde ise “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı” olarak uygulanmıştır.

Orijinal d’Hondt hesap yöntemi, milletvekili sayısının seçime katılan siyasi partilerin almış oldukları oy sayısının birden başlayarak o seçim çevresinin çıkardığı milletvekili sayısına ulaşınca kadar tek tek bölünmesi ile belirlendiği bir hesap yöntemidir. Bu hesap yönteminde bölme işlemi sonucu elde edilen rakamlar büyükten küçüğe sıralandıktan sonra, seçim çevresinin çıkardığı milletvekili sayısı kadar milletvekili siyasi partilere ya da bağımsız adaylara tek tek dağıtılmaktadır. Böylece artık oy sorunu ortadan kalkmakta, seçim çevresindeki tüm sandalyeler eksiksiz paylaştırılmaktadır (Wilson: 2014: 1).

Türkiye’de 2018 yılından itibaren uygulanmaya başlanan “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt hesap yöntemine göre TBMM’deki sandalyeler her bir seçim çevresinde siyasi partilere ve bağımsız adaylara dağıtılırken -% 10 ülke barajını geçmek şartıyla- birinci aşamada “ittifaklar”a, ittifak içinde yer almayan siyasi partilere ya da bağımsız adaylara dağıtılmaktadır. İttifaklara dağıtılan sandalyeler ikinci aşamada ittifak içinde yer alan partilere (aldıkları oy sayısına göre) bölüştürülmektedir. Bu yöntemde ittifakın toplam oy oranının % 10 ülke barajını geçmesi ittifak partilerinin milletvekili çıkarabilmesi için yeterli olmaktadır.

24 Haziran 2018 Genel Seçiminde ittifakların, ittifak dışında kalan siyasi partilerin ya da bağımsızların TBMM’de kazandığı sandalye sayısı tek tek hesaplandığında, ilk defa uygulanan “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt seçim yöntemi”nin seçim sonucu üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Eğer 24 Haziran 2018 Genel Seçiminde “ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt seçim yöntemi” yerine bir önceki seçimde olduğu gibi “% 10 ülke barajlı d’Hondt seçim yöntemi” uygulanmış olsaydı, TBMM’de 295 sandalye kazanan AK Parti fazladan 13 milletvekili çıkararak TBMM’de tek başına salt çoğunluğu elde edecekti. Yine, MHP fazladan 3 milletvekili, HDP de fazladan 5 milletvekili çıkarmış olacaktı. Buna karşın, CHP 15 milletvekili, İYİ Parti de 6 milletvekili daha az çıkarmış olacaktı. Ortaya çıkan tablo Millet İttifakı’nda yer alan CHP ve İYİ Parti’nin yeni hesap yönteminden avantaj sağladığını ortaya koymaktadır. Bu durum, seçim sistemlerinde ya da hesap yöntemlerinde seçimler öncesinde yapılan değişikliklerin genellikle “iktidar partisi”nin avantajına olduğu varsayımının –teoride öyle bir amaç olsa bile- pratikte her zaman geçerli olmadığını göstermiştir.

İttifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt hesap yöntemi matematiksel olarak daha fazla milletvekili çıkarmak isteyen büyük partileri oy potansiyeli yüksek başka partilerle ittifak kurmaya yöneltmektedir. Benzer şekilde, % 10 ülke barajı engeline takılan küçük partilerin TBMM’de temsil imkanına kavuşabilmesi için bir ittifaka girmesi zaruri hale gelmektedir. Bu durum partileri istemsizce ittifaklara zorlama/mecbur bırakma gibi değerlendirilebileceği gibi, partiler arasında uzlaşma kültürünün gelişimine sağlayacağı katkılar göz ardı edilmemelidir. Öyle ki, uzlaşma sayesinde resmi ittifakların yanı sıra, AK Parti listelerinden seçime giren BBP, İYİ Parti listelerinden

seçime giren Demokrat Parti ve kendi adaylarına ek olarak CHP listelerinden seçime giren SP TBMM’de temsil imkanına kavuşmuştur.

24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde temsilde adaletin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin üç farklı gösterge (TBMM’de temsil edilmeyen oy oranı, oy oranı/temsil oranı arasındaki toplam fark - aşırılan oy oranı-, seçmenlerin kullandığı oyun temsil gücü) üzerinden yapılan karşılaştırmalı değerlendirme sonucuna göre, “temsilde adaletin sağlanması bakımından 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde ilk defa uygulanan ‘ittifak esaslı % 10 ülke barajlı d’Hondt hesap yöntemi” en iyi/en ideal sonucu vermemekle birlikte, önceki seçimlerle kıyaslandığında ‘olumlu/kabul edilebilir’ bir görüntü ortaya koymuştur.” Ancak, yöntemin temsilde adalet açısından daha idealize edilmesi ya da ilk pratik uygulamadaki eksikliklerin giderilmesi açısından geleceğe yönelik bazı risklerin ve belirsizliklerin tartışmaya açılması faydalı olacaktır.

Öyle ki, 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçiminde ilk defa uygulanan yeni d’Hondt hesap yönteminde ittifaklara katılan partiler açısından % 10 ülke barajı pratikte işlevsiz hale gelirken, ittifakların dışında kalan partiler açısından bu sorunun ortadan kalkması söz konusu olmamıştır. Sandalyelerin birinci aşamada ittifaklara dağıtıldıktan sonra, ikinci aşamada ittifaktaki partilere paylaştırılmasının pratikte bazı seçim çevrelerinde aldığı oy sayısı/çıkarıldığı milletvekili sayısı açısından eşitsizliklere neden olmuştur. Yine, sandalyelerin iki aşamada dağıtılması ittifak partilerini ittifak dışındaki partiler karşısında daha avantajlı hale getirmiş, bazı seçim çevrelerinde ittifak partileri ittifak dışındaki partilerden daha az oy almalarına rağmen daha fazla milletvekili çıkarmıştır. İlk uygulamada tespit edilen bu eksikliklerin sonraki seçimlerde temsilde adalet açısından bazı belirsizliklere neden olduğu söylenebilir. Yine, sandalyelerin ilk aşamada ittifaklara dağıtılması, ittifaklarda yer alan büyük partilerin küçük partilerin oylarını kendi adına fazladan milletvekili sayısına çevirmesine neden olmakta, büyük partilerin küçük partilerin oylarını sömürme riskini ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan ittifak partileri arasında yapılacak olan protokollerde kurulan ittifakın büyük küçük tüm partilerin sağlayacağı faydaya dikkat çekilmesi yerinde olacaktır. Önümüzdeki süreçte bu belirsizliklerin ve risklerin tartışmaya açılması mevcut seçim sisteminin ve hesap yönteminin idealize edilmesi ve eksikliklerinin giderilmesi açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

10/6/1983 tarih ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu (RG Tarih : 13/6/1983 Sayı : 18076)

Alkan, M. Ö. (2006). “Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri”, Anayasa Yargısı Dergisi, 23:133-165.

Çınar, Y. & Göksel, T. (2018). “21 Şubat 2018’de Teklif Edilen İttifaklı D’hondt Sistemine Göre Seçim Simülasyonları”. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Politika Notu.

(http://www.tepav.org.tr/upload/files/1520064504-6.21_Subat_2018__de_Teklif_Edilen__Ittifakli_d__Hondt__Sistemine_gore_Secim_Simulasyonlari.pdf kaynağından alındı)

Ekmen, S. E. & Fırat, M. S. (2017). “Seçim Sistemlerinin Hükümetlere Etkisi”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2): 461-474.

Gözler, K. (2011). Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Ekin Yayınevi, Bursa.

L&RS Note. (2016). “D’Hondt System for Allocation of Parliamentary Positions”.

(https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/libraryResearch/2016/2016-03-22_d-hondt-system-for-allocation-of-parliamentary-positions_en.pdf kaynağından alındı)

Liu, E. & Wu, J. (1997). “Proportional Representation Electoral Systems”, Provisional Legislative Council Secretariat.

(https://www.legco.gov.hk/yr97-98/english/sec/library/in1_plc.pdf kaynağından alındı.)

Roinila, A. (2014). "Proportional Representation Reinvented", Political Science Master's Thesis, University Of Tampere School of Management, Tampere. (<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95486/GRADU-1401787353.pdf?sequence=1> kaynağından alındı)

Sabuncu, Y. (2006). "Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları". Anayasa Yargısı Dergisi, 23: 191-197.

Tuncer, E. (2006). "Türkiye'de Seçim Uygulamaları/ Sorunları Işığında Temsilde Adalet Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği". Anayasa Yargısı Dergisi, 23: 167-182.

Tuncer, E. (2014). "Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sistemleri". (<http://www.tesav.org.tr/wp-content/uploads/2017/04/CokPartiliDonemdeSecimlerveSecimSistemleri.pdf> kaynağından alındı)

Türk, H. S. (2006). "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih", Anayasa Yargısı Dergisi, 23: 75-113.

YSK, Yüksek Seçim Kurulu, "Yurt İçi, Yurt Dışı Ve Gümrük Sandıkları Dahil Milletvekili Genel Seçimi Sonucu". Erişim tarihi: 15.12.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu, "Yurt İçi, Yurt Dışı Ve Gümrük Sandıkları Dahil Cumhurbaşkanı Seçimi Sonucu", Erişim tarihi: 15.12.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416D.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu, "Antalya İli Seçim Çevresi", Erişim tarihi: 15.12.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Antalya.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu, "Elazığ İli Seçim Çevresi", Erişim tarihi: 15.12.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Elazig.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu, "Aydın İli Seçim Çevresi", Erişim tarihi: 15.12.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Aydin.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu, "Osmaniye İli Seçim Çevresi", Erişim tarihi: 15.12.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Osmaniye.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu, "Adıyaman İli Seçim Çevresi", Erişim tarihi: 15.12.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Adiyaman.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu, "Erzurum İli Seçim Çevresi", Erişim tarihi: 15.12.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Erzurum.pdf>

Yüzbaşıoğlu, N. (1996). "Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri Ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi". İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 55:103-150.